

Introduksjon til filosofiske samtaler

Filosofiske samtaler med barn og ungdom

Barn stiller spørsmål. De har en trang til å forstå seg selv, andre mennesker og den verden de lever i. De vil forstå hvorfor de skal være hensynsfulle, hvordan verden kan oppleves forskjellig og likevel være den samme, hvorfor de skal lære om fotosyntesen og hvorfor de overhodet må gå på skole. Men ofte er det ingen der til å fange opp slike spørsmål.

I samfunnet vårt fortrenses dessuten ofte gode samtalepraksiser til fordel for mer konkurransepreget debatt. Derfor lærer mange barn og unge at samtale først og fremst dreier seg om å overbevise andre om at ens egne meninger er de rette.

Den filosofiske samtale er ett alternativ til denne debattkulturen og har som formål å gi barna trening i å delta i gode, undersøkende dialoger. Slike samtaler kjennetegnes ved gjensidig nysgjerrighet, respekt og lytting, samt at deltagerne forholder seg saklig til det de andre sier. I fellesskap lar vi her spørsmålene og undringen få forrang fremfor svarene, meningene og fordommene.

På disse sidene skal vi si litt om hva som kjennetegner filosofiske samtaler og hvordan de filosofiske ressursene på Skoletorget kan brukes for å gjøre slike samtaler til en integrert del av undervisningen i skolen.

De filosofiske spørsmålene

Hensikten med de filosofiske spørsmålene på Skoletorget er å hjelpe læreren til å sette igang undrende og undersøkende samtaler i undervisningen. Du finner disse spørsmålene under alle fagtekstene på temasidene. Til venstre ser du et eksempel hentet fra en matematikk-side.

Det er imidlertid ikke meningen at spørsmålene skal leses opp høyt i klassen. Heller ikke skal de kopieres opp og deles ut til elevene som studieark, hjemmelekser o.l. Spørsmålene er først og fremst ment som en hjelp for deg som lærer. Det er derfor bedre om du setter deg ned med spørsmålene en ettermiddag og selv tenker over dem, kanskje slår du opp i en filosofibok for å orientere deg videre. Enda bedre er det om du diskuterer spørsmålene med lærerkolleger eller andre voksne – eller med dine egne barn! Slik har du tematikkene friskt i minne når du skal innlede til samtale i klassen neste dag.

Målsetninger med den filosofiske samtalen

I en filosofisk samtale hjelper du elevene til å forløse tanker og innsikter hos hverandre. Ideelt sett fungerer du som en sannhetssøkende Sokrates (se bildet) som, til tross for alle dine kunnskaper og all din livserfaring, er ydmyk og lyttende i forhold til elevene og deres ulike bidrag.

Så tror du kanskje at i en filosofisk samtale så snakker vi om de gamle filosofers tanker og skrifter. Det er ikke tilfelle! I en filosofisk samtale forsøker vi i stedet å sette ord på hvilke tanker vi selv bærer på, og undersøker i fellesskap hvilke grunner vi har for å tenke slik vi gjør.

En filosofisk samtale stiller derfor nye krav både til lærer og elev idet samtalen forutsetter en tillit til fellesskapets vurderingsevne. På den ene side må derfor provoserende tanker og påstander kunne fremmes uten at læreren straks griper inn som sensurinstans. På den annen side forventer vi av elevene at de begrunner sine synspunkter og er villig til å gå i dialog om dem.

Kort fortalt kan vi si at vi i den filosofiske samtalen forsøker å:

- " lytte til andre før vi selv gjør oss opp en mening
- " formulere spørsmål og tanker så presist og sammenhengende som mulig
- " argumentere logisk og å holde oss til saken
- " være intellektuelt lekne og oppfinnsomme
- " utvikle egne synspunkter gjennom kritisk holdning og selvbevisstgjøring
- " redegjøre for begreper og begrepsnyanser
- " trekke tankeforbindelser (f.eks. mellom personlige anliggender og generelle filosofiske spørsmål om forandring, personlig identitet, fri vilje og sannhet)

Slik setter du igang!

Filosofiske samtaler kan ta utgangspunkt i nær sagt hva det skal være: en påstand, et kunstverk, et dikt, en avisreportasje, en pussig kommentar, en naturobservasjon – eller en av tekstene på Skoletorget.

Det beste er om du kan dele klassen slik at det ikke blir flere enn 8-12 deltagere i én samtalegruppe. Blir det flere enn dette, kan det bli vanskelig å holde styr på samtalen og det er mange som ikke kommer til orde. Blir det færre, mister elevene den sosiale treningen som ligger i det å legge frem tanker i en større gruppe. Det er også å foretrekke om gruppen kan sitte i sirkel eller hestesko.

Om samtalen tar utgangspunkt i en tekst, bør du begynne med å lese opp teksten. La gjerne elevene lese en setning eller ett avsnitt hver seg. For å forsikre deg om at alle har fått med seg innholdet, ber du elevene gjenfortelle handlingen i teksten. Kanskje var det noen ord de ikke forsto eller kanskje var tankegangen for vanskelig? Var det noe som var «rart» i teksten? Noe som var morsomt? Noe annet de reagerte på?

Underveis kan du gjerne ta en håndsopprekning over hvilke temaer elevene synes er mest spennende å snakke videre om på bakgrunn av det de nettopp har lest. Men hvis det viser seg at elevene ønsker å samtale om noe annet enn det du har forberedt (og noe annet enn det vi har skrevet om i de filosofiske spørsmålene på sidene), bør de absolutt få lov til det. I den filosofiske samtalen forsøker vi som samtaleledere alltid å møte våre samtalepartnere der de er.

Mer informasjon

I denne presentasjonen har vi sagt litt om hva vi forstår med filosofiske samtaler i skolen og hvordan du kan bruke Skoletorgets filosofiske ressurser.

Men om du nå skulle forsøke å gjennomføre en filosofisk samtale i klassen din, vil du antagelig oppdage at du trenger mer hjelp og veiledning enn det vi kan gi i denne lille presentasjonen. Kanskje ble det ikke så veldig «filosofisk», kanskje var det vanskelig å få elevene til å samle seg om det temaet de selv valgte å snakke om...

Det første du da kan gjøre, er å ta en kikk på Filosofering i skolen-siden hvor du finner mer lesestoff. Du kan også ta direkte kontakt med oss dersom du har konkrete spørsmål eller ønsker at vi skal komme på besøk til din skole.